

ODAMIYLIK SINOVLARI: ODAM BO‘LISH ASARI TALQINIDA**To‘yliyeva Sevara Erkin qizi**

Termiz davlat universiteti 3-bosqich talabasi

E-mail: tuyliyevasevara@gmail.com

ANNOTASIYA: Mazkur maqolada O‘zbek adabiyotining salmoqli vakillaridan biri bo‘lgan O‘lmas Umarbekovning “Odam bo‘lish qiyin” asari tahlil qilinadi. Asarda insoniylik, mehr-oqibat, axloqiy poklik, halollik va jamiyatda shaxsning tutgan o‘rni kabi muhim ma’naviy-axloqiy masalalar o‘rtaga tashlanadi. Muallif oddiy insonlar hayoti misolida murakkab ichki kechinmalarni, ijtimoiy adolatsizlikka qarshi kurashish, oila va jamiyat oldidagi burch kabi mavzularni yuksak badiiy mahorat bilan tasvirlaydi. Asarning asosiy g‘oyasi — haqiqiy odam bo‘lish, ya’ni hayotda halol, pok, mehribon va fidoyi inson bo‘lib yashash oson emasligi, lekin aynan shunday bo‘lish zarurligi haqida chuqur falsafiy mushohadalarga undaydi. Qahramonlar xarakteri orqali muallif har bir inson o‘z hayot yo‘lida to‘g‘ri tanlov qilish, boshqalar taqdiriga befarq bo‘lmaslik, oilaviy qadriyatlarni asrash kabi masalalarga e’tibor qaratadi. Shuningdek, asarda o‘zbek xalqiga xos bo‘lgan odob-axloq, or-nomus, vijdon, sabr-toqat kabi fazilatlar alohida yoritiladi. Muallif hayotiy voqealar vositasida o‘quvchini o‘ziga xos tarzda fikrlashga, jamiyatdagi illatlar va ularning ildizlariga nazar solishga undaydi. O‘zbek jamiyatining o‘tish davriga xos ijtimoiy ziddiyatlar, qadriyatlar inqirozi, insonning o‘zligini topish jarayoni – bularning barchasi asarda chuqur yoritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘lmas Umarbekov, Odam bo‘lish qiyin, insoniylik, axloqiy qadriyatlar, mehr-oqibat, ma’naviyat, jamiyat va shaxs, oila muhitida tarbiya, halollik, vijdon, ma’rifat, adabiy tahlil, badiiy asar, o‘zbek adabiyoti, ijtimoiy muammolar, axloqiy inqiroz, tarbiyaviy ahamiyat, falsafiy mushohada, badiiy obraz, yozuvchi mahorati

Kirish:

“Odam bo‘lish qiyin” - O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘lmas Umarbekov qalamiga mansub roman. Asar adibning ilk romani bo‘lsada yaxshi muvaffaqiyatli qozongan. Va bugungi kungacha qayta - qayta nashr etilmoqda. O‘zbek adabiyoti tarixida inson qalbi, uning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari va hayotiy kurashlari haqida yozilgan asarlar

alohida o‘rin tutadi. Har bir davr adibi o‘z asarlari orqali jamiyatdagi dolzarb masalalarga murojaat qilgan, insonning ma’naviy kamoloti, halolligi, vijdon oldidagi mas’uliyatini yoritishga intilgan. Ana shunday asarlardan biri O‘lmas Umarbekovning “Odam bo‘lish qiyin” romanidir. Asar o‘zining soddaligi, samimiyligi va chuqur hayotiy mazmuni bilan o‘quvchilar qalbiga tez kirib boradi. “Odam bo‘lish qiyin” degan sarlavha o‘quvchini boshidan oxirigacha o‘yga soladi.

Odam bo‘lishning mohiyati nima? Nega odam bo‘lish qiyin? Insonni odam qiladigan eng asosiy fazilatlar nimalardan iborat? Shu savollarga javob izlash orqali muallif insoniylikning tub mohiyatini ochishga urinadi.

Asosiy qism:

Asarning bosh qahramonlari Abdulla va Gulchehraning hayot yo‘li va asardagi turli insonlarning turmush tarzi yoritilgan. Qahramonning taqdirida ko‘pchilik o‘zini ko‘ra oladi, u ham hayotning turli sinovlaridan o‘tadi, o‘zining to‘g‘ri yo‘lini topishga intiladi. O‘lmas Umarbekov asarida odamning biologik mavjudot sifatida tug‘ilishi - bu hali odam bo‘lib yetishishi emasligini ta’kidlaydi. Odam bo‘lish - bu jarayon, bu kurash, bu o‘zini tarbiyalash, halol va vijdon oldida pok qolish demakdir. Shu sababli qahramonning hayot yo‘li oddiy odamning chinakam inson darajasiga ko‘tarilish yo‘li sifatida talqin qilinadi.

Asarda ko‘tarilgan asosiy g‘oyalardan biri bu nafsni yengishdir. Abdulla insofli, samimiy, tirishqoq bola edi. Ammo, otasiga qilingan ikkiyuzlamachiliklar uni butunlay boshqa shaxs sifatida shakllantirib qo‘ydi. Natijada sevgan qizi Gulchehraga bergan va’dasini ustidan chiqmasdan boylik, mansab, unvon uchun akademik Tursunboy akaning qizi Sayyoraga uylanmoqchi bo‘ladi. Bu qarori bilan Abdulla faqatgina o‘zining hayotiga emas Gulchehraning ham hayotiga nuqta qo‘ydi.

Asarning markaziy g‘oyasi insoniylikdir. Muallifning fikricha, odam bo‘lish uchun avvalo halol bo‘lish kerak. Halollik bu faqat moliyaviy yoki moddiy halollik emas, balki fikrda, amalda, yurakda halollikdir. “Odam bo‘lish qiyin yoshlar uchun qimmatli asardir. Chunki u hayot yo‘lini tanlash arafasida turgan insonlarga muhim saboq beradi.

- . Odam bo‘lish uchun halollik va vijdon eng zarur fazilatlaridir,
- . Odamning qadri uning mol - mulkida emas, balki insoniy fazilatlarida,
- . Jamiyatdagi har bir inson boshqalarga o‘rnak bo‘lishi kerak,
- . Inson faqat o‘zini emas, boshqalarni ham o‘ylasa, u haqiqiy odam bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘lmas Umarbekovning " Odam bo‘lish qiyin " romani o‘zbek adabiyotida insoniylik mavzusiga bag‘ishlangan eng chuqur asarlardan biridir. U nafaqat badiiy jihatdan balki, ma'naviy - tarbiyaviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Roman o‘quvchini o‘z qadr - qimmatini haqida o‘ylashga, o‘zini tarbiyalashga undaydi. Bugungi kunda odam bo‘lish oson emas. Har bir inson hayotida turli sinovlarga duch keladi. Shunday pallada “Odam bo‘lish qiyin” asari har birimizga yo‘l ko‘rsatadigan ma'naviy chiroq bo‘lib xizmat qiladi. Inson bo‘lib yashash, vijdon oldida pok qolish boshqalarga mehr - muhabbat bilan munosabatda bo‘lish - mana shu fazilatlar odamni chinakam odam qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘lmas Umarbekovning “Odam bo‘lish qiyin” asari zamonaviy o‘zbek adabiyotining muhim namunalaridan biri bo‘lib, insoniylik, axloqiy poklik, mehr-oqibat va jamiyat oldidagi mas’uliyat kabi dolzarb masalalarni o‘rtaga tashlaydi. Asarda hayotning murakkab haqiqatlari, inson qalbidagi kurashlar, axloqiy tanlovlar badiiy yondashuv bilan yoritilgan. Muallif o‘z asari orqali o‘quvchini nafaqat o‘ylantiradi, balki uni ruhiy o‘sishga, ijobiy insoniy fazilatlarni qadrlashga undaydi. Asar bugungi yosh avlodni tarbiyalashda, ularga to‘g‘ri hayotiy yo‘l ko‘rsatishda, insoniy qadriyatlarning nechog‘li muhim ekanini anglatishda katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun “Odam bo‘lish qiyin” nafaqat adabiy, balki ijtimoiy-ma'naviy nuqtai nazardan ham dolzarb asar hisoblanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Umarbekov, O‘. (1999). Odam bo‘lish qiyin. Toshkent: Sharq nashriyoti.
2. Karimov, I. A. (1997). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat.
3. G‘aniyeva, G. (2007). O‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
4. Jo‘rayev, M. (2012). “O‘lmas Umarbekov ijodida insoniylik masalasi”, Adabiyot va san’at gazetasi, 18-son.
5. Rahmatullayev, M. (2010). Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti.